

A FELSŐOKTATÁS GAZDÁLKODÓI SZEMMEL

TAKÁCS ANDREA¹

Összefoglalás

Az egyetlen állandó minden oktatási reformban az gondolat, hogy a kiváltozások az oktatásban nagyobb társadalmi megtérülést hoznak, mint a gazdagság és a jólét. A magyar felsőoktatás képzési területeinek szerkezete ma már versenyképes, a változások eredményeként. Az oktatás fontosságát általában, a felsőoktatásban különösen nem lehet túlbecsülni, egy tudásalapú társadalom létrehozásában, amely a modern kor kihívásai és a kiegyensúlyozott és magas növekedési ütem fenntartására hivatott. Az oktatás Európa további gazdasági életképességének alapja, mivel az aktív népesség jövőbeli elhelyezkedési esélyeinek, termelékenységének, innovációs és vállalkozói készségének alapkövét jelenti. A felsőoktatás munkaerőpiaci igényekhez való igazodásának javítása érdekében duális képzés került bevezetésre öt képzési területen, műszaki tudományok, informatika, gazdaságtudományok, természettudományok és agrártudományok. A felsőoktatásban a duális képzés innovatív megoldásnak számít.

Kulcsszavak

változás, oktatás, duális képzés, gazdaság, innováció

Summary

The ultimate idea behind all forms of education reform includes the idea that changes in education will have large social returns in wealth and well-being. The structure of the Hungarian higher education, its faculties have become competitive by now as a result of the changes. The importance of education in general and of higher education in particular increasing a knowledge-based society that is up to the challenges of our modern age and in sustaining a balanced and high growth rate can hardly be overestimated. Education is the basis of Europe's further economic viability, since it stands as a foundation stone of future job opportunities, productivity, innovation, and entrepreneurship. As a way to improve the labour market relevance of tertiary education, dual programmes were introduced in five study fields – engineering, informatics, agriculture, economic and natural science. The dual approach in higher education is innovative.

Keywords

changes, education, dual approach, economy, innovation

¹ PhD hallgató, Széchenyi István Egyetem, Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola; e-mail: andrea.takacs23@gmail.com

Bevezetés

A tanulmány a gyakorlatorientált felsőoktatási képzést vizsgálja a gyakorlati képzők oldaláról. A gazdálkodó szervezetek részéről egyre jobban növekszik az igény a hallgatók fogadására, ezzel párhuzamosan a gyakorlati képzővé válás folyamatának és rendszerének kiépítése komplex kihívást jelentő feladat a szervezetek minden szintjén. A gyakorlatorientált képzés a jövő kihívásaira kiutat mutathat a gazdálkodó szervezetek részére a jól felkészült, képzett munkaerőt biztosítva. A felsőoktatás átalakításának célját a magyar kormány a következőképpen fogalmazta meg a „Fokozatváltás a felsőoktatásban, a teljesítményelvű felsőoktatás fejlesztésének irányvonalai 2015-2030 ” elnevezésű stratégia kialakítása során: „A nemzetközi oktatási és kutatási térben magasan pozicionált, a társadalmi kihívásokra válaszolni képes, hazánk gazdasági sikerességét alapjaiban meghatározó felsőoktatási rendszer működtetése, melynek alapvető mozgatórugója a verseny” (Kormány 2014, 6).

A stratégiai célok megvalósulásához szükséges támogató folyamatok négy területre oszthatók: profiltisztítás és specializáció, intézményrendszer átalakítása, oktatási innováció és a hatékony intézményirányítás (Manpower Group 2012).

Részleteiben megvizsgálva az egyes támogató területeket, a profiltisztítás és specializáció az intézmények oktatási és kutatási irányának meghatározását, a képzési programok átstrukturálását jelenti. Az intézményrendszer átalakítása a regionális intézmények közötti együttműködést, az erőforrások egyesítését, a feladatok elosztásának támogatását foglalja magába.

Az oktatási innováció célja az oktatási módszertan középpontjába a hallgatót és a gyakorlati tudást helyezni. A hatékony intézményirányítás az a támogató folyamat, amely szükségessé teszi az új üzleti modellek alkalmazását. A folyamatos fejlődés megállíthatatlan változásokat generál minden szinten, köztük a technológia, társadalom, innováció területén. Az egyének és szervezetek magasfokú alkalmazkodó képességére, innovációs készségére és kooperációs készségére van szükség a sikeres változásokhoz (Bencsik 2007).

A társadalomtudományi végzettségű szakemberek részére elengedhetetlen, hogy megfelelő természettudományos és informatikai alaptudással rendelkezzenek, de ez fordítva is igaz, a műszaki, természettudományi és informatikai szakemberek viszont megfelelő társadalomtudományi ismeretek birtokában kell lenniük.

A jövő kihívásainak a hallgató akkor tud megfelelni, ha felkészült minden értelemben az interdiszciplináris és problémaorientált, problémamegoldó gondolkodásra és csoportban történő alkotásra. Az oktatás célja az, ha a hallgatóknak átadott ismeretek a munkaerőpiacon relevánsak, ha a kutatási eredmények a társadalom és a nemzetgazdaság számára hasznosak.

A gazdaság érdekeit hivatott szolgálni a duális felsőfokú képzés bevezetése öt képzési területen, a műszaki tudományok, az informatika, a gazdaságtudományok, a természettudományok és agrártudományok területén. A gyakorlatorientált képzésre történő felkészülés már elindulhat az előtanulmányok megkezdésével, tanuló szerződés rendszerébe történő belépéssel. A jobb teljesítményre és minőségre vonatkozó természetes képességet adottságként definiálják (Osvát 1995, 25).

A jelenlegi gazdasági helyzetben sem szabad elfelejteni, hogy a képzett munkaerő megtalálásánál a kiemelkedő tehetségek elérésére és megszerzésére kell törekedni. A vállalatoknak a munkaerő stratégiai területén a leggyorsabb út, a rugalmasság képzésben és oktatásban, mind munkavállalói, mind pedig munkáltatói oldalról (Szabó 2011).

Gazdálkodói szerepvállalás a duális felsőfokú képzésben

A felsőfokú duális képzés német példára történő elindítása kaput nyitott a gazdálkodó szervezetek részére, hogy szerepet vállaljanak, elvárásaiknak megfelelően formálják, alakítsák a felsőfokú oktatás gyakorlati tudásának átadását.

A duális képzés célja, hogy a hallgatók a főiskolai-egyetemi elméleti oktatás mellett a gazdálkodó szervezeteknél, a gyakorlatban sajátítják el az ismereteket. Magyarországon 2015-ben 440 hallgató kezdte meg tanulmányait 19 felsőoktatási intézményben és közel 200 partnerszervezet együttműködésével. A képzés népszerűségét, piaci relevanciáját igazolva a 2016/2017-es tanévben tovább nő az intézmények által hirdetett duális képzési lehetőségek száma. A jelentkezők 24 felsőoktatási intézményben, 46 különféle duális szak közül választhatnak.

A nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény² 2016 szeptemberétől újabb lehetőséget ad a duális képzésre, műszaki, informatikai, agrár, és gazdaságtudományi területek mellett a természettudományi és a szociális munkás alapképzésen.

A 2016/2017-es tanévben 24 felsőoktatási intézményben, 41 alapképzési és 11 mesterképzési szakon, összesen 593 partnerszervezetnél lehet duális képzésre jelentkezni (dualisdiploma.hu 2016). A felsőfokú oktatásban kitűzött cél, hogy az oktatásban résztvevő hallgatók nyolc százaléka 2020-ra a duális képzési formában tanuljon.

A duális képzésben a hallgató 26 hetet az oktatási intézménynél tölt, 22 hetet pedig a duális képzésben résztvevő vállalatnál, majd a hetedik félévben további 15 héten keresztül, vállalati gyakorlaton sajátítja el szakmai tudását. A hallgatókat fogadó vállalatok munkaszerződést kötnek a tanulókkal, és a képzés idejére hetente a minimálbér 15 százalékának megfelelő jövedelmet biztosítanak a törvényi előírásoknak megfelelően.

A vállalatok több ezer munkaórán keresztül segíthetik hozzá a hallgatót, hogy teljes értékű munkaerővé váljon, megismerje a fogadó szervezet munkakultúráját, szabályozási rendszerét. A szervezeti kultúra megismerése, az egyes feladatok elvégzése, a munkafolyamatok, a személyes találkozások megtapasztalása mind-mind hozzájárulnak ahhoz, hogy a képzés kölcsönösen előnyös eredménnyel záruljon.

A duális felsőoktatási képzésben résztvevő gazdálkodó szervezetek erőforrás biztosítása

A gazdálkodó szervezetek részéről a duális képzésre fordított erőforrások négy nagy csoportot alkotnak.

- Az első terület az oktatás, azon belül is a vállalati szakértők bevonása, oktatásra való felkészülés és a gyakorlati tananyag elkészítése és fejlesztése.
- Második terület a hallgatói juttatások, díjazások rendszerének kialakítása, ide kapcsolódik az étkezés, munkaruha és egyéb eszközök biztosítása.
- Harmadikként megfogalmazásra kerül az infrastruktúra, a képzés helyszíneinek, mint, oktatótermek, gyakorlati helyek, továbbá a képzésben felhasznált anyagok és eszközök biztosítása.
- Végül kiemelkedő szerepet kap a humán erőforrás, a duális felsőfokú képzésben résztvevő hallgatók kiválasztása, dokumentálása, oktatás-szervezési feladatok ellátása, kapcsolattartás a hallgatókkal és a felsőoktatási intézménnyel. A hallgatók teljesítményének rendszeres értékelése kiemelt feladat.

A duális felsőoktatási képzésben résztvevő gazdálkodó szervezetek költség elszámolása

A gyakorlati helyet biztosító gazdálkodó szervezetek levonhatják a hallgatók fogadásának költségeit a szakképzési hozzájárulásból, és a képzéshez szükséges felszerelések beszerzéséhez pénzügyi forrásokban is részesülnek.

² A nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény

A felsőoktatási duális képzés elszámolása normatív alapon történik, a csökkentő tétel átlagos mértéke, a hatályos kormányrendelet szerint a gyakorlatigényes alapképzési szak normatívájával megegyezően jelenszabályozási állapotnak megfelelően átlagosan 4 530 forint/fő/nap összeg, valamint a duális képzésben töltött napok számának és a hallgatói létszámnak a szorzata. A duális képzésben résztvevő hallgató számára a hallgatói munkabér mellé adható béren kívüli juttatás, kedvezményes adóalappal a képzés egész idejére. A duális képzésben részt vevő gazdasági szervezeteknek a szakképzési hozzájárulásról szóló törvény rendelkezése biztosítja annak lehetőségét, hogy a bruttó kötelezettsége mértékéig a hivatkozott gyakorlati képzésre megállapított normatívát csökkentő tételként elszámolja.

A gazdálkodó szervezetek hallgatói fogadókészsége folyamatosan növekszik azon gazdálkodók körében, amelyek erős pénzügyi háttérrel rendelkeznek és biztosítani tudják az oktatáshoz szükséges erőforrásokat, finanszírozási feltételeket.

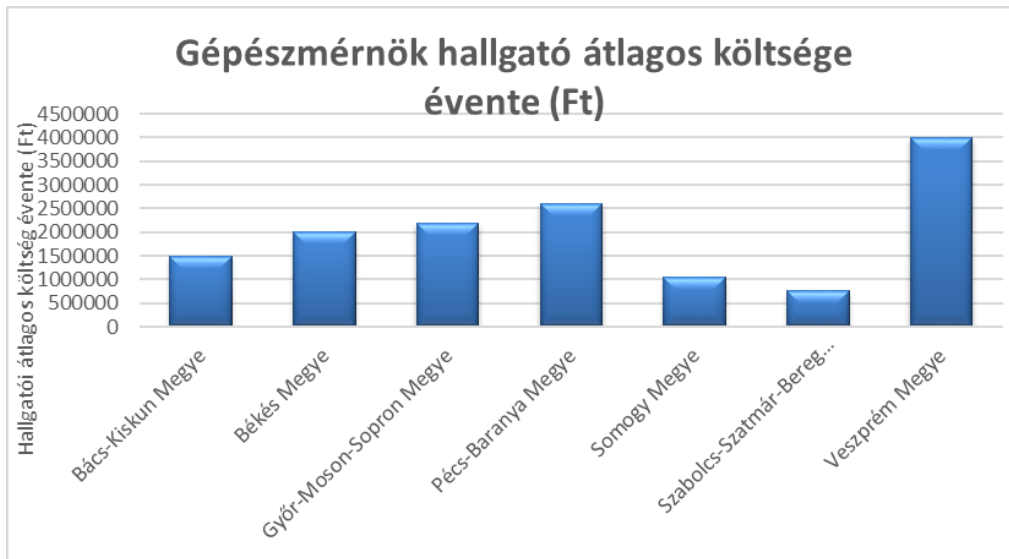
Elsőként motiválja a szervezeteket a duális felsőfokú képzésben való részvételre a munkaerőhiány. A kis- és közepes vállalkozások kevésbé tudnak megfelelni a feltételeknek, bevonásukra szélesebb körű állami finanszírozásra lenne szükség. A gazdasági érdekképviseleti szervezetek által megkérdezett 2015 évben duális felsőfokú oktatásban bekapcsolódó cégek véleménye szerint a hallgatói költségek felét biztosítja csak az elszámolható normatíva (MKIK 2015).

Képzési területenként eltérő anyag- és erőforrás igény jelentkezik az oktatás során, a speciális területi viszonyok hatásait is figyelembe véve. Jól mutatja a különbözőséget például az is, hogy egy adott megyén belül mérnöki területen nagyságrendben magasan eltérő a képzésre fordított összeg.

Az ország egyes területein eltérő mértékben jelenik meg a gazdálkodó szervezetek által felsőfokú duális képzésre fordított forrás, különböznek a tekintetben, hogy működik-e ott felsőoktatási intézmény, hány hallgató vesz részt a duális képzésben a megyei cégeknél, valamint a tekintetben is, hogy a gazdálkodó szervezetek, nagyvállalatok, multinacionális cégek milyen arányban képviseltetik magukat a duális képzésben. A gazdálkodó szervezetek között lépéselőnyben vannak, akik már korábban hálózatos vagy egyedi rendszerben saját területükre specializálódva kialakították a gyakorlati oktatás feltételeit, belefoglalták szervezetük minőségpolitikájába elkötelezettségüket a gyakorlati képzés iránt. Részt vesznek akár a duális szakiskolai, szakközépiskolai vagy szakgimnáziumi tanulók gyakorlati képzésben; az ő számukra nem új a gyakorlatorientált képzés biztosítása. A kis- és középvállalkozások kis létszámban egy-egy tanuló/hallgató gyakorlati képzését tudják felvállalni. A szervezeteknek gyakorlati oktatókat, mestereket kell biztosítani a tanulók/hallgatók sikeres záróvizsgákra történő felkészüléséhez. Vannak szervezetek, amelyek több évre visszamenőleg munkaerőhiánnyal küzdenek és szervezetfejlesztési stratégiát a gyakorlati képzésre építve alakították ki, nyitottak a duális felsőfokú képzések területén a környező országok példáját követve. A szervezeti fejlesztés során alkalmazzák a változásmenedzsment egy-egy modelljét, előkészítve a változtatások sikerét (Farkas 2005).

A gazdálkodó szervezetek által megadott 2015. évi felmérési adatok alapján jól láthatók a megyei szintű eltérések, például a gépészmérnök duális felsőfokú képzésben résztvevő hallgatók, a gazdálkodó szervezet által biztosított források esetén (1. ábra) (MKIK 2015).

1. ábra: Gépészmérnök hallgatók képzésének átlagos költsége forintban, Magyarországon megyei viszonylatban

Forrás: saját szerkesztés MKIK felmérés adatai alapján

A gazdálkodó szervezetek részéről vegyes a visszacsatolás a felsőfokú duális képzéssel kapcsolatban, ez adódik a kialakított rendszer fiatalságából, kezdeti nehézségekből és a nem várt kockázati tényezők megjelenéséből.

A szervezetek által megfogalmazott észrevételek, javaslatok elsőként a finanszírozással, a szabályozással, a megfelelő tájékoztatással, a partnerek együttműködésével és egységesebb módszerek kialakításának oldaláról figyelhető meg (FMKIK 2015).

A gazdálkodó szervezetek véleménye, javaslata

A gazdasági érdekképviseleti szervek által megkérdezett szervezetek részéről véleményként megfogalmazódott, hogy az iskolák, a hallgatók, a szülők nem rendelkeznek megfelelő tájékozottsággal a felsőfokú duális képzésről. A jelenleginél jóval több információt igényelnek a képzésbe belépők. Kevés információ jutott el a potenciális jelentkezőkhöz, a középiskolákhoz és a gimnáziumokhoz.

A gazdálkodó szervezetek részéről kiemelt feladat a hallgatók kiválasztása és a kiválasztás gyakorlati megvalósítása, komoly munkaidő és energia ráfordítást igényel részükről. Szükségesnek tartanak képek, dokumentációk, tesztek kidolgozását a társ szervezetektől, várják az egyetemek segítségét, amelyek a műszaki és gazdasági területeken megfelelően mérik a leendő hallgatók kompetenciáit (FMKIK 2016).

A kommunikációnak és marketing erősítésének meghatározó szerepe van a duális képzésbe jelentkezők számának növelésében, ezért a középiskolákat is tájékoztatni kell a duális képzést végző vállalatokról. Minden megyében sorra szerveződnek kerekasztal megbeszélések felsőoktatási duális képzéssel kapcsolatban a tapasztalatcsere érdekében.

A gazdálkodó szervezetek keresik a több gyakorlati ismerettel és tapasztalattal rendelkezőket, a projekt- és csoportmunkában dolgozni tudókat, illetve a problémamegoldó, kommunikációs, prezentációs képességekkel, valamint nyelvismerettel rendelkező jelentkezőket. A szervezetek problémaként élik meg, hogy a hallgatónak a képzés befejezését

követően nincs munkavállalási kötelezettségük a gyakorlati képzőhelyen, ezért tanulmányi szerződéskötést szorgalmazzanak a hallgatóval.

A szervezetek részéről körültekintően kell eljárni a munkavállalók és a hallgatók kötelező minimális juttatását (63 000 Ft/hó) illetően, mivel bérfezültséget okozhat, mert a vállalati alkalmazottak kötött munkaidőben, kellő leterheltséggel és számon kérhető felelősségvállalással látják el munkakörüket, ellentétben a hallgatóval, aki időszakosan van ott és csak „tanulja” a szakmát.

A duális felsőoktatásban résztvevő hallgatók véleménye

A hallgatók elsőként a vállalati interjúknál szembesülnek azzal, hogy az alap kulcs kompetenciákkal nem rendelkeznek, így az első megmértetésen megtapasztalják a duális képzés nehézségeit. A hallgatói munkaszerződés megkötésére nem kerül sor az alacsony teljesítményt nyújtottaknak, azonban elengedhetetlen a képzésbe belépő hallgató tudásának mérése a magas színvonalú gyakorlati képzés elsajátításához. A hallgatók javaslata, mivel magasabb tudás a bemeneti követelmény, így legyen megkülönböztetve a diplomában is, egy adott egységes formátumban a duális képzés.

A képzésbe történő bekapcsolódás időpontját alapszakonként különböző időpontban szükséges meghatározni, a gyakorlati képzésnek megfelelően (FMKIK 2016).

A gazdálkodó szervezetek tudás felértékelődése

Az országos felmérésben megkérdezett szervezetek alapvetően pozitívan ítélik meg a duális képzésben eltöltött gyakorlati időt. Hasznosnak tartják a gyakorlati óraszám megnövelését, hiszen elsősorban saját maguknak szeretnék szakembereket képezni (MKIK 2015).

A szervezetek felismerték, hogy a tudás- és információ társadalom korát éljük, melyben az emberi tudás és intelligencia felértékelődése figyelhető meg (Bencsik 2009). A gazdálkodó szervezetek annak ellenére, hogy munkaerőhiánnyal küzdenek, és igyekeznek fenntartani magukat, mégis törekednek „a megfelelő embert, a megfelelő helyre” elv biztosítására. Mindez olyan stratégia kidolgozására ösztönöz, amely a csökkentett erőforrások ellenére kimagasló eredmények elérését teszi lehetővé (Bencsik 2007).

A verseny kulcsa egyrészt a jó szakember, másik oldalról pedig a minél rövidebb idő alatt végbemenő reagálás a munkaerőpiaci jelenségekre, kihívásokra. Egyetlen gazdálkodó szervezet sem képes önmaga megszervezésére és fenntartására a megfelelő tudás nélkül (Davenport–Prusak 2001), mely állandó mozgásban van a szervezetek között.

A tudást egymás között megvásárolják, applikálják mindennapi tevékenységeik során (Bencsik 2009). Ennek jelentőségét néhány kutató már az 1990-es években előre jelezte. Nonaka (1994, 442) szavaival élve „egy olyan gazdaságban, ahol az egyetlen bizonyosság a bizonytalanság, a tartós versenyelőnynek egy biztos forrása létezik, a tudás”.

Összefoglalás

A tanulmány összegzéseként elmondható, hogy a gazdálkodó szervezetek nyitottak a duális felsőfokú oktatásban tanuló hallgatók gyakorlati képzésének biztosítására. A cégek kívánnak, tapasztalatokat gyűjtenek a gyakorlati képzésben már résztvevő szervezetektől. A duális felsőfokú gyakorlatorientált képzés 2015. évi bevezető szakaszában nagymértékű szórás figyelhető meg országos szinten, mely folyamatosan változik a szervezetek és a hallgatók tapasztalatai alapján. A felsőfokú duális képzés kezdeti szakaszában elmondható, hogy a hallgatók és a gyakorlati képzésben résztvevő szervezetek információ igénye egyre nagyobb a

duális gyakorlatorientált képzéssel kapcsolatban. Azonban ok még a nyitott kérdés és a gyakorlat teljesítése során felmerülő megoldandó feladatok sora.

Irodalom

Bencsik A. (2007) A jó pap és az üzleti stratégia. *CEO magazin*, 4. 21–25. o.

Bencsik A. (2009) *A tudásmenedzsment emberi oldala*. Z-Press Kiadó Kft., Miskolc

Davenport, T. H., Prusak, L. (2001) *Tudásmenedzsment*. Kossuth Kiadó, Budapest

Farkas F. (2005) *Változásmenedzsment*. Akadémiai Kiadó Zrt., Budapest

FMKIK (2015) *Duális Kerekasztal*

FMKIK (2016) *Duális Fórum*

Kormány (2014) *Fokozatváltás a felsőoktatásban. A teljesítményelvű felsőoktatás fejlesztésének irányvonalai*. www.kormany.hu Letöltés: 2015. 02. 24.

MANPOWER GROUP (2012) *Éves tehetségfelmérés – 2011-es kutatási eredmények*.

<https://candidate.manpower.com/wps/wcm/connect/HUCampus/d09c6600481055879d%2014bdcde7bd05c0/Manpower-Tehets%C3%A9g-Felm%C3%A9r%C3%A9s-%202011.pdf?MOD=AJPERES> Letöltés: 2013. 04. 28.

MKIK (2015) Felsőoktatás duális képzés felmérés.

Nonaka, I. (1994) The Knowledge-Creating Company. In: Schneier, C. E., Russell C. J., Beatty, R. W., Baird, L. S. (eds.) *The training and development sourcebook*. Human Resource Development Press, Amherst. pp. 442–450.

Osvát E. (1995) *Az elégedetlenség könyvéből*. Összegyűjtött írások. Kiss József Könyvkiadó, Budapest

Szabó K. (2011) Tehetség és kompetencia – A tudásgazdaság kibontakozásának egy alapvető korlátjáról. In: Bekker Zs. (szerk.) *Jubileumi tanulmánykötet Nagy Aladár professzor 70. Születésnapjára*. Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kar, Miskolc. 293–312. o.

Tamási P. (2006) Néhány gondolat a tudás- és a gazdasági klaszterek kialakulásáról és működéséről. *Magyar Tudomány*, 7. 857–861. o.

A nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény
dualisdiploma.hu 2016